

La Carassa (de la Seu) de Barcelona

Xavier Cordoní

El cicle nadalenc és el període de l'any que conserva els costums més entranyables i familiars del nostre calendari. Les nombroses tradicions que omplen la celebració del naixement de Jesús i, per tant, del solstici d'hivern, els dies que el precedeixen i els que l'allarguen fins a la diada de Reis, són d'un marcat caràcter íntim i casolà; i, al marge dels actes religiosos commemorats en comunitat i, sobretot, de l'exagerat consumisme en que som inmersos en aquestes diades, la majoria de les celebracions es produeixen de portes endins i en companyia dels parents més propers i de les amistats més volgudes.

Un dels elements que exterioritzaven la joia d'aquestes dates i que lligaven la celebració religiosa amb la bulliciosa gresca col·lectiva eren les carasses. Aquesta tradició, desapareguda fa anys, s'ha recuperat a la Ciutat Vella de Barcelona on, en un pas més de realització del projecte Recuperació de la imatgeria festiva de la Barcelona vella, des del 1989, la carassa de Barcelona -o de la catedral- actua per la Fira de Santa Llúcia. D'altra manera, des del 1979, hi ha una experiència similar a la població de Vilanova i la Geltrú amb el cap del Moro Manani.

Carassa de la catedral de Perpinyà Les carasses, antigament, eren caps de moro, de cartró o de fusta, amb llargues barbes i cabells de pèl natural -a la Seu barcelonina està documentada la compra de ues de cavall amb aquesta finalitat-. Els caps s'instal·laven sota els orgues barrocs d'algunes esglésies del Principat de Catalunya i, pels volts de Nadal, llançaven dolços a la quitxalla. Formaven part de l'ornamentació i de la decoració de l'instrument, al costat de campanetes, ocellets i d'altres motius florals i musicals. El cap d' moro solia tenir moviment de boca i ulls, que el mateix organista podia accionar; en alguns casos, sortint del mateix orgue, disposava d'un tub que es feia sonar des del mateix teclat, tot fent bramar el moro amb uns esgarips esfereïdors.

Aquest element d'imatgeria -podríem dir-ne festiva- enllaça directament amb tot un seguit de tradicions que fan referència al triomf del cristianisme sobre l'Islam: els balls de turcs i cavallets, el ball de l'almorratxa o de morratxes, les desfilades de moros i cristians, o els mateixos gegants de figuració musulmana o sarraïna, que originàriament significaven el gran poder turc o musulmà vençut i escarnit per la fe cristiana.

D'altra banda, però, les carasses formen part d'un conjunt de costums on l'obsequi i l'ofrena, en forma de llaminadura o de petits

regals, fa referència a la generositat de la natura, com ara la del tió. Aquest, a diferència de la carassa, es recull dins l'àmbit familiar o de petites comunitats. El tió caga i la carassa vomita o escup; tots dos, però, són una clara referència a la riquesa i a la generositat e la terra adormida per la rigurositat de l'hivern. El mateix succeeix en altres cultures amb l'arbre de Nadal o, amb més simil·lar al tió, amb el tronc de Nadal a França. Aquesta generositat, altres vegades, és representada per personatges sants o màgics, com ara Melcior, Gaspar i Baltasar, els nostres Reis d'Orient i, en altres cultures, per sant Nicolau als països germànics o santa Claus als Estats Units d'Amèrica, l'avi neu -Txeryporka- i la nena de neu -Snegurotxka- a Rússia, la vella buixa Befana a Itàlia o el Pare Nadal -Papa Noël- als països francòfons. El fet comú en ambdós casos és que l'ofrena, i tota la fantasia que l'envolta, sempre és adreçada a la gent menuda, com ho eren al nen Jesús l'or, l'encens i la mirra dels màgics d'Orient.

De carasses, antigament, n'hi havia a punts tan diversos com Arenys de Munt, Manresa, Vilafranca del Penedès, Mataró o Perpinyà. A Barcelona, i concretament a la Ciutat Vella, tenim constància que tres esglésies tenien orgue amb carassa: Santa Maria del Mar, Sants Just i Pastor i la Seu Catedral, aquesta darrera data del segle XVI. Algun autor també ens parla d'una carassa a l'església del desaparegut Palau Reial Menor de la qual no he trobat cap mena de documentació. De les tres carasses documentades, la de Santa Maria del Mar, com els seus magnífics gegants de figuració persa, sembla que va desaparèixer en l'incendi del 1936, però les altres dues es conserven en perfecte estat: la dels Sants Just i Pastor a l'arxiu parroquial, i la de la Catedral, restaurada a mitjan anys vuitanta, ha estat resituada al seu museu i es pot veure a l'interior de la basílica tot situant-se davant del cor i dels frisos de Santa Eulàlia i mirant al costat esquerre de la galeria que hi ha sobre la portalada principal.

Carassa de la parròquia dels Sants Just i PastorLa tradició de la carassa ens diu que només funcionava un sol dia a l'any, sempre dins el cicle nadalenc. Els estudiosos, però, no es posen d'acord en el dia exacte en què això passava. Segons J. Basegoda i Nonell era el dia dels Sants Innocents, Aureli Capmany en parla de la nit de Nadal abans de la missa del Gall, Joan Amades esmenta el dia de cap d'any, i d'altres autors apunten el dia de Sant Esteve. És molt possible, però, que cada població i cada parròquia la fes funcionar en diades diferents.

El costum era que la carassa fes un crit aterridor, tot movent els ulls i la boca de manera inquietant i esglaiadora. La canalla, que es concentrava a l'església sota l'orgue, era allixonada pel grans; tot seguit, mentre el cap de moro feia ganyotes entre la cridòria i els nervis de la quitxalla, la carassa vomitava confits, castanyes i

llaminadures per la boca.

A mitjan anys cinquanta, i en la majoria de casos abans de la Guerra Civil, les autoritats eclesiàstiques decidiren de suprimir la tradició pel gran enrenou i xivarri que s'organitzava dins els temples. De tota manera però, les figures restaren encara alguns anys sota els orgues -la catedral barcelonina fins als anys seixanta. Així, durant algun temps, molts pares barcelonins amenaçaven als seus fills -quan es portaven malament- d'anar a veure al moro Mussa.

Després del Concili Vaticà II, les parròquies catalanes de l'Estat espanyol decidiren de retirar definitivament les carasses per considerar-les anacròniques i en total desacord amb el nou sentit ecumènic de l'Església, i, d'alguna manera, ofensives per als col·lectius musulmans. Actualment, només resta al seu lloc originari, sota l'orgue, la carassa de la catedral de Sant Joan de Perpinyà.

El 1979, a Vilanova i la Geltrú s'inicià una experiència de festa nadalenca de carrer amb un element d'imatgeria similar a la de la carassa i es consolida amb força anys de celebració: és la del Moro Manani, que aprofita i escenifica una vella rondalla vilanovina.

Per iniciativa de l'Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, va ser encarregada a la Companyia Teatral l'Estquirot la confecció d'una mena de carassa representant el musulmà de la llegenda i de bastir-hi una fesa al seu voltant. Des d'aleshores, els vilanovins, el dia de Nadal i el de Cap d'Any, instal·len el gran cap de moro en el mateix lloc que indica el conte, tot fent una gran festa infantil. La carassa vilanovina és de grandíssimes dimensions, molt més gran que les antigues figures de les esglésies, apareix d'entre uns llargues cortines i escup confits i caramels.

Tanmateix, el Moro Manani conserva, de les tradicionals carasses, la immobilitat i els brams mentre llença les llaminadures al pati de l'ajuntament.

Barcelona va viure una breu experiència, que no va tenir continuïtat, quan el 1982 l'Ajuntament va encarregar al grup teatral La Claca la construcció i instal·lació d'una gran carassa a la façana gòtica de la Casa Gran, que el diada de Nadal va llençar gran quantitat de confits a la quitxalla concentrada. A Barcelona, la tradició, reciclada i tretada fora dels temples, ha estat recuperada i consolidada definitivament, i de manera totalment festiva i popular, a la Ciutat Vella des del 1989. Per iniciativa de la Coordinadora de Colles de Gegants i Bestiari de la Ciutat Vella de Barcelona, juntament amb el Districte de Ciutat Vella, i dins les realitzacions de l'esmentat projecte de recuperació de la imatgeria festiva de Barcelona vella, la nova Carassa de Barcelona

llença caramels per la quitxalla des del Nadal d'aquell any 1989.

La noca Carassa de BarcelonaL'encàrrec va ser fet el 1988 al constructor imatger Manuel Caserres i Boix, qui la va realitzar segons el model dela de la catedral, però fent-la menys terrible i més divertida i apropant la seva estètica a la dels nans i capgrossos tradicionals. La recuperada carassa barcelonina, tot respectant la tradició, té característiques noves i s'incorpora al marc social actual.

És un nou element d'imatgeria, lúdic i festiu, amb un espai d'actuació diferent al del seu avantpassa: el carrer.

La carassa de Barcelona, més que la reproducció de l'antiga de la catedral, tot i que en reproduïx la fesomia, n'és una recreació d'aquella. La nova carassa barcelonina és de dimensions més grans i té mobilitat, és a dir, es desplaça; mou misteriosament els ulls, llença gran quantitat de caramels per la boca -la llengua fa de llançadora- mitjançant un dispositiu que amaga al turbant, i bala al so de les gralles i d'altres instruments tradicionals.

El nou marc d'actuació de la carassa de Barcelona li ha donat la mobilitat i un espai festiu propi i actualitzat: els carrers del barri Gòtic i la Rambla. Així mateix, ha consolidat unes dates fixes d'actuació: els dissabtes i els festius durant la Fira de Santa Llúcia. Cada any fa sis sortides, i cada una d'elles és responsabilitat d'una entitat de la Ciutat Vella: Amics dels Gegants del Pi, Associació de Festes de la Plaça Nova, Esbart Català de Dansaires, Geganters de la Barceloneta, Geganters del Casc Antic i Geganters del Raval. Tanmateix, la carassa participa cada any a la Diada dels Costums i les Tradicions Nadalenques la vigília de la festivitat de Santa Llúcia.

Publicat a la revista Caramella, nº II (gener -juny 2000)